

FELSEFE DÜNYASI

2021/ YAZ/SUMMER Sayı/Issue: 73

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve hakemli bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) *Felsefe Dünyası*'nın Danışma Kurulu/ Hakem Heyetinin doğal üyesidir.

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi

Editör/Editor

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Celal Türer (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Yücel Başdemir (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Levent Bayraktar (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Doç. Dr. Muhammet Enes Kala (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Özkan (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Arş. Gör. Buğra Kocamusaoğlu (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve TÜBİTAK ULAKBİM / TR Dizin tarafından dizinlenmektedir

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is Published Biannually. It is indexed by Philosopher's Index and TUBITAK ULAKBİM / TR Dizin since 2004

Adres/Adress

Necatibey Caddesi No: 8/122 Kızılay-Çankaya / ANKARA PK 21 Yenişehir/Ankara

Tel & Fax : 0312 231 54 40

www.tufed.net

Fiyatı/Price: 50 TL (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi | IBAN: TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi / Design: Emre Turku

Kapak Tasarımı / Cover: Mesut Koçak

Baskı / Printed: Tarcan Matbaa

İvedik Köy Mahallesi, İvedik Cd. No:417/A, 06378 Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0(312) 384 34 35

Basım Tarihi : Temmuz 2021, 500 Adet

SEÇİM ÖZGÜRLÜĞÜ ÜZERİNE

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 73, Yaz 2021, ss. 436-462.

Geliş Tarihi: 30.03.2021 | Kabul Tarihi: 03.06.2021

Anselmus
Çeviren: Baran BİNGÖL*

Çevirenin Önsözü

Bazı kavramlar tehlikelidir; eğer nerede, ne zaman, hangi bağlamda kullanacağımıza ve esasen ne anlama geldiklerine dikkat etmezsek, onları yamultarak ve kendi çerçevemize uydurmaya çalışarak görmeye çalışır, baktığımız, görmeye, anlamaya veya izini sürmeye çalıştığımız söz konusu kavramların ya da meselelerin esasını gözden kaçırma tehlikesiyle karşı karşıya kalırız. İrade, kader, özgürlük, özgür irade gibi kavramlar, Anselmus'un diyalogunun meselesi bakımından tehlikeli kavramlara örnek teşkil eder. Bu tarz kavramları tehlikeli kılan etkenlerden biri -belki de en önemlisi- onları, ortaya çıktıkları tarihsel bağlamdan ve süreçten çekip çıkartarak, sanki öteden beri varlarmış gibi, günlük dilde kullandığımız diğer pek çok kavram gibi sıradan kavramlar olarak ele almaktır.

Eski Yunan ile Hıristiyanlık arasındaki derin tarihsel ve toplumsal etkileri olan radikal kırılışa işaret ederek hareket edersek mesele daha belirgin hale gelebilir. Eski Yunan'da bizim anladığımız anlamda bir irade kavramı veya anlayışı mevcut olmadığı gibi, irade ile yakından hatta dolaysız bir ilişkisi olduğunu söyleyebileceğimiz günah kavramı veya anlayışı da bulunmaz. Dolayısıyla tarih içerisinde farklı anlamlar yüklenerek bagaj halinde günümüze kadar gelen bu kavramların izini sürmek, özellikle Descartes ve sonrası itibarıyla, yani modernliğin açmazları ve krizleriyle birlikte had

* Filolog, ORCID: 0000-0001-6769-9758, e-mail: hbsa_12@hotmail.com

safhada önem arz eder. En temelde, gerek tekil gerek kolektif düzeyde, yaptığımız-yapacağımız, yapmayı düşündüğümüz-düşünmediğimiz her eylem göz önünde tutulduğunda, yani muhtemelen tarihte ilk kez tragedyalarda sorunsallaştırılarak günümüze kadar bir *aporia* olarak, hatta zamanda ve mekânda yayılarak neredeyse bir *miasma* olarak süregelen fiil ile fail, fiil ile fiilin kaynağı veya *ethos* ile *daimon* arasındaki ilişki göz önünde tutulduğunda, bu meselenin güncelliğinin ve dolayısıyla da ehemmiyetinin farkına varılabileceğini düşünüyoruz...

İrade, sınavdan geçebilmesi için, günah işlememesi ama aynı zamanda günah işlemeye muktedir olması ve işlediği takdirde günahın onun boynuna olması için Tanrı'nın insana verdiği fakat kaynağı, esası Tanrı'da olan sınırlı bir güçtür. İrade, bu anlamda ve bu içerikte ilk kez Aziz Augustinus tarafından kullanılır. Dolayısıyla bu metnin izi Hıristiyan teologlar içerisinde Augustinus'a kadar sürülebilecek bir zeminden hareket eder; benzer şekilde, felsefe ve teoloji tarihindeki etkilerini görebilmek için bu iz ileri doğru da sürülebilir:

Bir mektubunda Anselmus'tan “unum ex fecundissimis ingeniis maximeque significantibus in generis hominum historia” [beşeriyet tarihinin en mübarek, en mühim zekalarından biri] olarak bahseden Papa II. Jean Paul (Ioannes Paulus) şöyle der: “fidei assensus, qui tum intellectum tum voluntatem obstringit, liberum arbitrium cuiusque fidelis rem revelatam suscipientis haud dissolvit sed perficit” [idrak ile iradeyi birbirine rapt eden imanın [itimadın] yükselişi, vahyedileni kabul eden her bir müminin özgür seçimini asla yok etmez, tamamiyete erdirir].

Sadece bir örnek olarak seçtiğimiz bu ifadeyi anlamak için, bu ifadenin ardındaki Paulus'u, Augustinus'u, Anselmus'u, Cusanus'u, yani bir kurum olarak günümüze kadar gelen kiliseyi ve bu tarihsel süreç içerisinde kilise mensuplarının ve aziz ilan edilmişlerin birbirleriyle bağlantısını görmek gerekir. Bunun için de felsefe ve teoloji tarihine mâl olmuş istisnasız her bir meselenin birbirlerinden ayrılamayacak kadar iç içe olduğunu görmek gerekir. Dolayısıyla, yukarıda bahsettiğimiz tarihsel süreç, bu meseleler üzerine yazmış ve düşünmüş olanların arasındaki bağlantıları ve ayrıştıkları noktaları görmek için mühimdir. Örnekleri çoğaltabiliriz; mesela yaklaşık altı yüzyıl sonra Kant'ın özellikle ikinci kritikte ne ile uğraştığını görebilmek için de bu arkaplana göz önünde tutmak gerekir...

Anselmus, De Veritate [Hakikat Üzerine] metnine yazdığı önsözde, De Veritate, De Libertate Arbitrii [Seçim Özgürlüğü Üzerine] ve De Casu Diaboli [Şeytan'ın Düşüşü Üzerine] başlıklı eserlerinin adeta bir üçleme teşkil etti-

ğini ifade eder. Fakat kanaatimizce, kendisinin özgür irade veya özgür seçim anlayışını kuşatabilmek için, bu eserlere, ölümünden bir yıl önce tamamladığı *De Concordia*¹ [Ahenk Üzerine] başlıklı metni de eklemek gerekir. Anselmus'un, bu eserlerinde, kilisenin zeminiyle de uyumlu olarak iradeci (voluntarist) bir tutum sergilediği görülür ve bununla bağlantılı olarak en ilginç savlarından birini, bu diyalogun sekizinci bölümünde vaz eder, ki bahsedilen diğer eserlerinin anlaşılabilmesi için oldukça önemli bir bölümdür.

Anselmus, genellikle *intellectus fidei* anlayışıyla ve Tanrı ispatı ile bilirse de elbette ki bunlardan ibaret değildir; kendisinden sonraki teologlara ve filozoflara olan etkisini görebilmek için bahsettiğimiz gibi birbirleriyle bağlantılı olan eserlerine bir bütün olarak yaklaşmak gerekir. Fakat Türkçede Anselmus çevirileri ve yapılmış inceleme sayısı maalesef oldukça az olduğundan, en azından belirli bir bütünlük sağlayabilmek için, Anselmus'un ontolojik hareket noktası olarak özellikle Proslogion ve Monologion başlıklı eserlerindeki akıl ve iman arasındaki ilişkinin *intellectus fidei* anlayışı çerçevesinde incelendiği "Aziz Anselmus'ta İmanın Akli ve Tanrı Hakkında Düşünmek"² başlıklı makaleye ve Tuncay Akgün'ün "Anlamayı Arayan İman: Anselmus'un Din Felsefesi" başlıklı eserine bakılabilir.

-
- 1 *De Concordia Praescientiae et Praedestinationis et Gratiae Dei cum Libero Arbitrio* [Tanrı'nın Ferasetinin, Takdirinin ve İnayetinin Özgür Seçim ile Ahengi Üzerine].
  - 2 "Felsefenin Vefalı Yüzü - Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi'ye Armağan (ed. Celal Türer)" içinde, Süleyman Dönmez, "Aziz Anselmus'ta İmanın Akli ve Tanrı Hakkında Düşünmek" (sf. 285-300).

De Libertate Arbitrii³

1. Günah işleme kudreti (potestas peccandi) seçim özgürlüğü (libertatem arbitrii) ile uyumlu değildir (non pertineat).

Çırak: /207/ Özgür seçim, Tanrı'nın inayeti (gratiae), takdiri (praedestinationi) ve feraseti (praescientiae) ile karşıtlık (repugnare) [arz ediyormuş gibi] görüldüğü için, seçim özgürlüğünün ne olduğunu ve bizde hep var olup olmadığını öğrenmek istiyorum. Zira eğer seçim özgürlüğü, bazıları'nın söylediği gibi "günah işleme ve işlememe kudretinden" ('posse peccare et non peccare') müteşekkilsen ve bu kudreti hep haiz idiysek, nasıl oluyor da bazen inayete ihtiyaç duyuyoruz? Fakat eğer bu kudreti hep haiz değil idiysek, özgür bir seçim olmadan günah işlediğimizde günah neden bizim boynumuza oluyor (Si autem hoc non semper habemus: cur nobis imputatur peccatum, quando sine libero arbitrio peccamus)?

Usta: Seçim özgürlüğünün günah işleme ve işlememe kudreti (potentiam peccandi et non peccandi) olduğunu düşünmüyorum. Eğer tanım bu olsaydı, pek tabii ki günah işleme kudretini haiz olmayan hem Tanrı hem de melekler seçim özgürlüğünü haiz olurdu (nec deus nec angeli qui peccare nequeunt liberum haberent arbitrium) ki bunun söylenmesi küfürdür (nefas). /208/

Çırak: Peki Tanrı'nın ve iyi meleklerin (honorum angelorum) seçim özgürlüğünün bizimkinden farklı olduğunu söylersek?

Usta: Beşerin seçim özgürlüğü ile Tanrı'nın ve iyi meleklerin seçim özgürlüğü farklı olsa da bu özgürlük tanımının, özgürlük ismine (nomen) uygun düşecek şekilde her iki durumda da aynı olması icab eder. Mesela bir hayvan bir diğerinden ister cevher itibarıyla (substantialiter) ister araz itibarıyla (accidentaliter) ayrılınsın, hayvan tanımı, hayvan ismine uygun düşecek şekilde her hayvan için aynıdır. Bu sebeple, seçim özgürlüğünün bunun gibi bir tanımının verilmesi gerekir, özgürlüğün muhtevassından ne fazla ne az (quae nec plus nec minus illa contineat). Öyleyse Tanrı'nın ve iyi meleklerin seçim özgürlüğü günah işlemeyemeyeceğine (peccare non potest) göre günah işleme kudreti, seçim özgürlüğünün tanımı ile uyumlu değildir (non pertinet). Velhasıl, ne özgürlük ne de özgürlüğün bir parçası günah işleme kudretidir (Denique nec libertas nec pars libertatis est potestas peccandi). Bunu açıkça anlayabilmek için söyleyeceklerimi can kulağıyla dinle.

3 Türkçe çeviride, F. S. Schmitt, *S. Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi Opera Omnia* Vol. I, Seckau, 1938 (y. bsk. Edinburgh 1946) künyeli edisyon esas alınmıştır. Çevirinin yorumlanmasında ve dipnotlarında ise, Thomas Williams'ın *Anselm: Basic Writings* (Hackett, 2007) içindeki "On Freedom of Choice" başlıklı çevirisinden ve Jasper Hopkins ile Herbert Richardson'ın *Complete Philosophical and Theological Treatises of Anselm of Canterbury* (The Arthur J. Banning Press, 2000) içindeki "Freedom of Choice" başlıklı çevirilerinden yararlanılmıştır.

Çırak: Bu sebeple buradayım.

Usta: Sence hangi irade (voluntas) daha özgür: Öylece murat eden (vult)⁴ ve günah işlememenin hayırlılığında (rectitudo) dönmeyecek kadar günah işleme kudretinden yoksun olan mı yoksa bir şekilde günah işlemeye muktedir olan mı?

Çırak: Her ikisini de haiz olan iradenin niçin daha özgür olmadığını anlamıyorum.

Usta: Münasip ve faziletli olanı (quod decet et quod expedit) kaybedemeyecek şekilde haiz olan birinin, onu kaybedebilecek şekilde, namünasip ve faziletsiz olana (quod dedecet et non expedit) indirgenebilecek şekilde haiz olan birinden daha özgür olduğunu anlamıyor musun?

Çırak: Hiç kimse şüphe etmez bundan.

Usta: Günah işlemenin her zaman için namünasip ve muzır (dedecens et noxium) olduğunun da şüphe edilmez olduğunu söyleyebilir misin?

Çırak: Akli başında (sanae mentis) hiç kimse başka [bir şey] söyleyemez.

Usta: O halde günah işlememenin hayırlılığında (rectitudine non peccandi) dönmeye (declinare) muktedir olmayan irade, hayrı terk etmeye muktedir olan iradeden daha özgürdür.

Çırak: Bana öyle geliyor ki bundan daha makul (rationabilis) bir şey iddia edilemez. /209/

Usta: Sence eklendiğinde özgürlüğü azaltan ve çıkarıldığında artıran şey özgürlük veya özgürlüğün parçası mıdır? [olabilir mi?]

Çırak: Öyle olduğunu düşünemeyiz.

Usta: Öyleyse iradeye eklendiğinde iradenin özgürlüğünü azaltan ve çıkarıldığında özgürlüğünü artıran günah işleme kudreti ne özgürlüktür ne de özgürlüğün parçasıdır (Potestas ergo peccandi, quae addita voluntati minuit eius libertatem et si dematur auget, nec libertas est nec pars libertatis).

Çırak: Başka bir sonuç imkânsız.

4 Latincedeki *voluntas* ile *velle* arasındaki ilişkiye benzer şekilde Türkçede de irade ile murat (etmek) arasında bir ilişki mevcuttur. *Vult* (*velle*) sözcüğü iste(me)k, dile(me)k gibi anlamlara da gelir fakat söz konusu bağı korumak ve vurgulamak için bu şekilde çevirmeyi tercih ediyoruz.

2. Melek ve beşer, bu kudretle ve seçim özgürlüğüyle günah işledi ve onlar günaha köle olmaya (servire) muktedirlerdiyse de günah onlara hükmetmeye (dominari) muktedir değildi.

Usta: Özgürlüğe yabancı [harici] (extraneum) olan şey [günah işleme kudreti], seçim özgürlüğü ile uyumlu değildir öyleyse (non ergo pertinet ad libertatem arbitrii).

Çırac: Gereçelendirmenizin (rationibus tuis) aksini iddia edemem fakat meleklerin ve bizim doğamızın (angelica et nostra natura) başlangıçta (in principio) her ikisinin de onsuz günaha girmesinin mümkün olmadığı günah işleme kudretini haiz olduğu gerçeğinden epey rahatsızım. Eğer her iki doğa da seçim özgürlüğüne yabancı (aliena)⁵ olan bu kudretle günaha girdiyse seçim özgürlüğüyle günaha girdiğini nasıl söyleyeceğiz? Fakat eğer özgür seçimle günah işlemediyse zorunluluktan ötürü (ex necessitate) günah işlemiş görünüyor. Elbette ki, ister kendi isteğiyle (sponte⁶) ister zorunluluktan olsun, [günah işlemiştir]. İmdi, eğer kendi isteğiyle günah işlediyse, özgür seçim ile günah işlememesi nasıl [mümkün] olacak? Öyleyse, eğer özgür seçimle günah işlemediyse, muhakkak zorunluluktan ötürü günah işlemiş gibi görünüyor.

Bu günah işleme kudreti ile ilgili beni rahatsız eden bir şey daha var. Günah işlemeye muktedir biri, günahın kölesi olmaya da muktedirdir (servus potest esse peccati), zira “her kim günah işlerse günahın kölesidir.”⁷ Fakat her kim günahın kölesi olmaya muktedirse günah tarafından hükmedilme (dominari) kudretini de haizdir. Öyleyse, eğer günah ona hükmetmeye muktedirse, nasıl oluyor da bu iki doğa özgür yaratılmış oluyor veya günahın hükmedebildiği o seçim özgürlüğü ne tür [bir seçim özgürlüğüdür]?

Usta: Günah işleme kudretiyle, isteyerek, seçim özgürlüğüyle ve zorunluluktan ötürü olmaksızın (Et per potestatem peccandi et sponte et per liberum arbitrium et non ex necessitate), bizim ve meleklerin doğası başlangıçta günah işledi ve günaha köle olmaya muktedirlerdi (nostra et angelica natura primitus peccavit et servire potuit peccato); gelgelelim, günah, ne onların ne de seçimlerinin özgür olmadığının söylenebileceği şekilde her iki doğaya da hükmetmeye muktedir değildi (unde illa non libera aut eius arbitrium non liberum dici possit). /210/

5 İleride tekrar geçecek olan *aliena potestas* ifadesi, “harici güç/kudret” şeklinde de anlaşılabilir.

6 *Sponte*, bir şeyin özgürce, kendi isteğiyle, ihtiyari olarak yapılması anlamına gelir.

7 Ioannis 8:34: “...πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστιν τῆς ἁμαρτίας.” “...omnis qui facit peccatum servus est peccati”.

Çırak: Ne demek istediğinizi daha açık söylemenizi (dicis aperias) istiyorum zira benim için açık değil (clausum).

Usta: Dönen melek (apostata angelus [Şeytan]) ve ilk beşer (primus homo [Adem]) seçim özgürlüğüyle (per liberum arbitrium) günah işlemiştir, zira [her ikisi de] kendi seçimiyle (per suum arbitrium) günah işlemiştir, [ki bu seçim] o kadar özgürdü ki günah işlemek için başka bir şey tarafından icbar edilmiş (re cogi posset) olamazdı. Nitekim, bu sebeple, [her ikisi de] haklı olarak (iuste) suçlanmıştır (reprehenditur), zira bu seçim özgürlüğüne sahip olmalarına rağmen her ikisi de şunun veya bunun icbar etmesiyle değil (non aliqua re cogente) yahut şu veya bu zorunluluktan ötürü değil (non aliqua necessitate), kendi isteğiyle (sponte) günah işlemiştir. Her ikisi de özgür olan kendi seçimleriyle günah işlemiştir (peccauit autem per arbitrium suum quod erat liberum) fakat hiç biri [sırf bu kudret] özgür olduğu için günah işlemedi; yani, [hiç biri] günah işlemeye muktedir olmadığı ve günaha köle olmadığı kudretle günah işlemedi, aksine, günah işlemek için haiz oldukları kudretle günah işlediler; bu kudretle ne günah işlememe özgürlüğüne eriştiler ne de günahın kölesi olmaya icbar edildiler.

Halbuki senin anladığına göre eğer ikisinden biri günahın kölesi olmaya muktedirdiyse günah da onlara hakim olmaya muktedirdir ve böylece ne kendileri ne de seçimleri özgürdür: Böyle değil (non ita est). Mesela, kendi kudretiyle köle olabileceksen (quamvis potestate sua servire possit) köle olma kudretini haiz olmayan ve harici hiç bir kudretin köle kılamayacağı (nec alienae potestatis est ut seruiat) birini [düşün]: Köle olma kudreti yerine köle olmama kudretini kullanırsa, hiç bir şey onu köle olmaya icbar (dominari) edemez. Mesela, özgür bir zengin adamın kendini fakir bir adama köle kıldığını düşün. Bunu yapmadığı sürece kendisine hâlâ özgür denir; fakir adamın da ona hükmetmeye muktedir (posse dominari) olduğunu söylemeyiz, eğer bunu söylersek yerinde olmaz (improprie), zira [zengin adam] kendi kölesi yapmak fakir adamın kudretinde değil, başkasının kudretindedir (quia hoc non in eius sed in alterius est potestate). Bu yüzden, meleklerin ve beşerin günah işlemeyen önce özgür olduklarını veya seçim özgürlüğünü haiz olduklarını söylememize engel teşkil eden hiç bir şey yok.

3. [Şeytan ve Adem] kendilerini günahın kölesi kıldıktan sonra nasıl hâlâ seçim özgürlüğünü haizdiler ve seçim özgürlüğünün ne olduğu [hakkında].

Çırak: Günahattan önce hiç bir şeyin bunu [Şeytan'ın ve Adem'in seçim özgürlüğünü haiz olmasını] engellemediği hususunda beni ikna ettiniz; fakat kendilerini günahın kölesi kıldıktan sonra nasıl oluyor da [hâlâ] seçim özgürlüğünü haiz oluyorlar?

Usta: Kendilerini günaha tâbi (subdidissent) kıldılsa da doğal (naturallem) seçim özgürlüklerini yok edememişlerdi (interimere nequuerunt). Fakat kendilerini, esasen haiz oldukları (quam prius haberat) inayetten farklı olan bir inayet olmadan bu özgürlükten istifade edemeyecek duruma düşürmeye muktedirlerdi. /211/

Çırak: [Buna zaten] inanıyorum ama anlamak (intelligere) istiyorum.

Usta: İlk başta, günah işlemeden önce ne tür bir seçim özgürlüğünü haiz olduklarına bakalım; zira özgür bir seçimleri olduğu kesin.

Çırak: [Evet,] bunu bekliyorum.

Usta: Sence o seçim özgürlüğünü ne derece haizdiler?⁸ Murat ettikleri (vellent) şeyi elde etmek için miydi yoksa murat etmeleri gereken şeyi murat etmeleri için miydi ve neyi murat etmeleri [onlar için] daha faziletlidir (expediret)?

Çırak: Murat etmeleri gerekeni murat etmeleri ve murat etmeleri [onların] hayrına olanı.

Usta: Öyleyse seçim özgürlüğünü haiz olmaları iradenin hayrınadır (ad rectitudinem voluntatis). Zira murat etmeleri gereken şeyi murat ettikleri sürece iradenin hayrını haizdiler.

Çırak: Öyleydiler.

Usta: Özgürlükleri iradenin hayrınadır dediğimizde bir noktayı daha eklemesek hâlâ şüphe kalacaktır. Bu yüzden soruyorum: (A) İradenin hayrına olan bu özgürlüğü ne manâda haizdiler? [Onlara] verilmeksizin [bahşedilmeksizin] iradenin hayrını elde etmek için mi, zira henüz onu haiz değillerdi; (B) yoksa onu haiz olmaları için onlara verildiğinde henüz haiz olmadıkları iradenin hayrını elde etmek için mi, (C) yoksa elde ettikleri iradenin hayrını terk etmek (deserendum) ve terk ettikten sonra kendi kendilerine yeniden elde etmek için mi, (D) yoksa elde ettikleri iradenin hayrını her daim gözetmek için mi?

Çırak: Hayır [onlara] verilmeksizin [bahşedilmeksizin] özgürlüğü haiz olduklarını düşünmüyorum, zira elde etmedikleri hiç bir şeyi haiz olamazlardı.^{9,10} Fakat hayırlı iradeleri olmadan yaratıldıklarına inanmamamız ge-

8 *Ad quid tibi videntur illam habuisse libertatem arbitrii.* Haiz oldukları seçim özgürlüğünü ne sebeple [haizdiler] sence?

9 (A) olamaz.

10 Krş. I Corinthii 4:7: "...τί δὲ ἔχεις ὁ οὐκ ἔλαβεç", "...quid autem habes quod non accepisti". Ayrıca bkz. *De Casu Diaboli* I.

rektiğinden, bir bahşedenden (appiciendum) [hayrı] alabilmek için henüz haiz olmadıkları fakat olabilecekleri özgürlüğü haiz olduklarını söylememeliyiz.¹¹ Gelgelelim, bu hayrı terk ettikleri ve ilk başta hayrı onlara veren tarafından geri verildiği takdirde yeniden elde edecek özgürlüğü haiz olduklarını inkâr etmemeliyiz (non negandum). Bunu, ilahi inayet (superna gratia) tarafından adaletsizlikten adalete geri döndürülen (reducuntur) insanlarda sık sık görüyoruz.

Usta: Dediğin gibi, [Şeytan ve Adem] onlara geri verildiği takdirde kaybettikleri hayrı geri alacak kudreti haiz oldukları doğrudur fakat biz, onlar günah işlemeyen önceki özgürlüğü soruyoruz -ki [bu sırada] hiç şüphesiz seçim özgürlükleri vardı- hakikatten (veritatem) ayrılmadığı takdirde hiç kimsenin ihtiyaç duymadığı özgürlüğü değil. /212/

Çırak: O halde sorunuzun geri kalanına cevap vereyim. Bu hayrı terk etmek için özgürlüğü haiz oldukları doğru değil, zira iradenin hayrını terk etmek günah işlemektir (quia deserere voluntatis rectitudinem est peccare) ve günah işlemeye kudreti de, [daha önce] söylediğiniz gibi, ne özgürlüktür ne de özgürlüğün bir parçasıdır.¹² Ne de terk ettikleri hayrı kendi çabalarıyla yeniden elde edecek özgürlüğü elde etmişlerdi, zira bu hayır, terk edilmemek üzere bahşedilmişti. Zira bir kez terk edilmiş olan hayrı yeniden elde etme kudreti, halihazırda haiz olunan hayrı gözetmenin ihmal edilmesine (neglegentiam) sebep olur. Bu yüzden, [bundan] seçim özgürlüğünün, akıl sahibi doğaya (rationali naturae), [kendisine] bahşedilen iradenin hayrını gözetmek üzere verildiği [sonucu çıkar].¹³

Usta: Sorularımı iyi cevapladın fakat hâlâ akıl sahibi doğanın (rationalis natura) bu hayrı elinde tutma yükümlülüğünün hesabını (propter) vermemiz gerekiyor: [Bu,] hayrın kendisi için miydi, yoksa başka bir şey için mi?

Çırak: Eğer seçim özgürlüğü iradenin hayrını gözetmek için, bu hayrın kendisi için akıl sahibi doğaya verilmemişse, [o zaman] özgürlük adalete vesile olmazdı; zira adaletin, iradenin hayrının kendisi için gözetilmesi olduğu aşikârdır.¹⁴ Halbuki seçim özgürlüğünün adalete vesile olduğuna inanırız (Sed ad iustitiam prodesse arbitrii libertatem credimus). Bu nedenle, yadsınamayacak şekilde (indubitanter), akıl sahibi doğanın, bu hayrın kendisi için iradenin hayrını gözetmesi dışında [kendisine] özgürlük bahşedilmediğini savunmamız gerekiyor.

11 (B) olamaz.

12 (C) olamaz.

13 (D).

14 Bkz. *De Veritate* XII.

Usta: Öyleyse, her özgürlük bir kudret olduğuna göre (Ergo quoniam omnis libertas est potestas), seçim özgürlüğü, bu hayrın kendisi için iradenin hayrını gözetme kudretidir (illa libertas arbitrii est potestas servandi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem).

Çırak: Başka türlü olamaz.

Usta: İmdi, [eğer] öyleyse, seçim özgürlüğünün, bu hayrın kendisi için iradenin hayrını gözetme kudreti olan seçimden başka bir şey olmadığı açıktır (Iam ergo clarum est liberum arbitrium non esse aliud quam arbitrium potens servare rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem).

Çırak: Bu kesinlikle açık. Fakat [seçim] bu hayrı haiz olduğu müddetçe haiz olduğunu gözetmeye muktediri: [Yani,] hayrı terk ettikten sonra haiz olmadığı şeyi nasıl gözetebilir? Öyleyse, gözetilenebilecek hayrın yokluğunda (Absente ergo rectitudine quae servari possit), [hayrı] gözetme kuvvetini [haiz olan] özgür seçim de olmayacaktır (non est liberum arbitrium quod eam servare valeat). Zira seçim, haiz olmadığı şeyi gözetemez.

Usta: Akıl sahibi doğa, iradenin hayrının yokluğunda dahi, esasen ona ait olanı eksiksizce haiz olmaya devam eder. Zira bana göre herhangi bir eyleme kendi başına yeterli olan bir kudretimiz yoktur (Nullam namque potestatem habemus, ut puto, quae sola sibi sufficiat ad actum);¹⁵ yine de, kudretlerimizin (nostrae potestates) onlar olmaksızın eyleme dökülemediği o [koşullar] olmadığında, /213/ bu kudretleri eksiksizce haiz olduğumuz söyleniyor. Tıpkı hiç bir vasıtanın (instrumentum) bir şeyi gerçekleştirmek için (operandum) kendi başına yeterli olmayışı gibi; yine de, [onlar] olmaksızın vasıtayı kullanamayacağımız [o] koşulların olmadığı durumda, yanlışa düşmeksizin (sine falsitate) belirli bir iş (operis) için vasıtamız olduğunu söyleriz. [Diğer] pek çok durumda [da bunu] görebilmen (animadvertas) için bununla ilgili bir örnek vereyim. Görme kudretini haiz olan birinin bir dağı göremediği söylenemez.

Çırak: Bir dağı görme kudretini haiz olmayan biri elbette ki görme [kudretini] haiz değildir.

Usta: Dolayısıyla görme [kabiliyetine] sahip biri, dağı görme kudretini ve vasıtasını (potestatem et instrumentum) haizdir. Fakat eğer [görünürde] dağ yoksa, birine dağa bak dediğinde diyecektir ki: Göremiyorum, zira [görünürde] dağ yok. Eğer olsaydı görebilirdim. Benzer şekilde, eğer [görünürde] dağ olsaydı ama ışık olmasaydı, kendisine dağa bakmasını söyleyene, göremiyo-

¹⁵ Bu ifadeyi ve geçtiği bağlamı, yani Hıristiyanlığın iktidar ve muktedirlik anlayışını, Eski Yunan'da, özellikle Aristoteles ve Platon'da gördüğümüz **ψυχή** (psukhe), **τέχνη** (tekhne) ve **πόλις** (polis) anlayışıyla birlikte, arada radikal bir farklılık teşkil eden kırılışı göz önünde tutarak düşünmek özellikle felsefe tarihi açısından ilginçtir.

rum, zira ışık yok; ışık olsa görebilirdim diye cevap verirdi. Öte yandan, eğer dağ ve ışık, görme [kabiliyetini] haiz birine [görünürde] mevcut ise, fakat görüşünü bir şey kapatıyorsa, dağı göremediğini söyleyecektir; halbuki görüşünü hiç bir şey kapatmasaydı hiç şüphesiz dağı görme kudretini haiz olacaktı.

Çırak: [Bunların] hepsi herkesçe bilinir.

Usta: Öyleyse maddi (corpus) bir şeyi görme kudretinin (A) görende başka, (B) görülende başka, (C) ortamda [vasatta] (in medio) başka olduğunu, yani ne görenle ne de görülenle aynı olmadığını (id est neque in vidente neque in videndo) ve ortamdaki kudretin (C1) vasıtaya [görme kudretine] göre başka (alia est in adiuvante), (C2) [görme kudretine] engel teşkil etmeye göre başka (alia in non impediante) olduğunu görüyor musun?

Çırak: Açıkça görüyorum.

Usta: Bu nedenle bu kudretler (potestates) dört tanedir, eğer biri eksikse diğer üçü ne tek başlarına ne de hep birlikte (nec singulae nec omnes) bir şey yapabilir; fakat yine de diğer kudretlerin olmadığı (absentibus) durumda, görme kudretini haiz olanın görmeyi, yani görme vasıtasını yahut kudretini haiz olduğunu veya görülenin görülebilir olduğunu veya ışığın görmeye engel teşkil etmediğini reddetmiyoruz.

4. [Şeytan ve Adem] hayrı haiz olmadıkları halde hayrı gözetme kudretini nasıl haizlerdi?

Usta: Dördüncü [kudretin (C2)] [aslında] kudret sayılması uygun değil (improprie). Zira görme yetisini engellemeye [yarayan şey] görmeyi engellemediğinde, sırf görme kudretini ortadan kaldırmadığı için (nisi quia non aufert) görme kudretini verdiği (dare) söylenir. Işığı görme kudreti [ise] yalnızca üç şeyden müteşekkildir (potestas autem videndi lucem non nisi in tribus rebus est), zira bu durumda görülen ve görüşe engel teşkil eden özdeştir [aynıdır] (idem). Bunu herkes bilmez mi? /214/

Çırak: Kesinlikle herkes bilir.

Usta: Bu yüzden, eğer görünürde görülecek bir şey yoksa, eğer karanlığa gömülmüşsek ve gözlerimiz yumulmuş veya kapatılmış (positi et clausos) olsa [dahi], yine de görünür olan her şeyi (quamlibet visibilem) görme kudretini haizizdir: iradenin hayrını, bu hayrın olmadığı zamanda dahi, bizde onu tanıyacak (cognoscere) akıl (ratio) ve nazikçe gözetecek (tenere possumus) irade (voluntas) olduğu sürece, bu hayrın kendisi için gözetme kudretini haiz oluşumuzu ne engelleyebilir (prohibet)? Zira başta bahsedilen seçim özgürlüğü bunlardan [akıl (ratio) ve iradeden (voluntas)] müteşekkildir.

Çırak: İradenin hayrını gözetmeyi [sağlayan] bu kudretin, her daim akıl sahibi doğada mevcut olduğu (potestatem hanc servandi rectitudinem voluntatis rationali naturae semper inesse) ve bu kudretin, kendi iradelerine karşı iradenin hayrının ortadan kaldırılamayacağı ilk beşerin ve meleklerin seçiminde özgür olduğu [hususunda] (atque hanc potestatem in primi hominis et angelorum arbitrio liberam fuisse, quibus invitis rectitudo voluntatis non poterat auferri) beni ikna ettiniz (satisfecisti intellectui meo).

5. Hiç bir kışkırtma [beşeri] gayri ihtiyari günah işlemeye icbar etmez (Quod nulla tentatio cogat invitum peccare).

Çırak: Fakat hayırlı bir iradeyi haiz bir beşer, kışkırtmaların baskısıyla (cogente tentatione) sık sık gayri ihtiyari [olarak] bu hayrı terk ettiğine göre, beşeri iradenin seçimi bu kudret itibarıyla ne anlamda özgürdür?

Usta: Hiç kimse bu hayrı murat etmeden terk edemez. Öyleyse eğer iradeye rağmen demek gayri ihtiyari anlamına geliyorsa, o zaman hiç kimse kendi iradesine rağmen hayrı terk edemez. Beşer iradesine rağmen tutsak (ligari) olabilir, zira tutsak olmamayı murat etse de tutsak olabilir; iradesine [muradına] rağmen işkence görebilir (occidi) zira işkence edilmemeyi murat etse de iradesine [muradına] rağmen işkence görebilir; iradesine rağmen öldürülebilir zira ölmemeyi murat etse de iradesine [muradına] rağmen öldürülebilir. Fakat iradesine rağmen [iradesine karşı] murat edemez, zira eğer murat etmeyi murat etmiyorsa murat edemez. Zira murat eden herkes murat edeceğini [kendi muradını] murat eder (Nam omnis volens ipsum suum velle vult).

Çırak: Eğer öldürülmemek için yalan söyleyen biri yalnızca murat ederek [yalan söylüyorsa], o halde iradesine rağmen yalan söylediği nasıl söylenebilir? Kendi iradesine rağmen yalan söylediği gibi kendi iradesine rağmen yalan söylemeyi murat ediyor. Ve kendi iradesine rağmen yalan söylemeyi murat eden biri de gayri ihtiyari [olarak] yalan söylemeyi murat ediyor.

Usta: Belki de, iradesine rağmen yalan söylediğinin söylenmesinin nedeni, yalnızca hayatını [kurtarmak] için hakikati (veritatem) murat ettiğindedir, hem hayatı için yalanı murat ediyor hem de yalanı kendisi için murat etmiyor olmasıdır; /215/ zira [o,] hakikati murat ediyor; böylece hem ihtiyari hem de gayri ihtiyari (volens et nolens) [olarak] yalan söylüyor. Zira [bir şeyi] kendisi için murat ettiğimizdeki, [mesela,] sıhhati kendisi için murat ettiğimizdeki gibi bir irade, [bir şeyi] başka bir şey için murat ettiğimiz, [mesela] sıhhat için pelinotu (absinthe) içmeyi murat ettiğimiz gibi bir irade [birbirinden] farklıdır. Bu yüzden, belki de bu [birbirinden] farklı iradelere (diversas voluntates) uygun olarak (secundum), hem gayri ihtiyari hem de

gayri ihtiyarı olmaksızın [ihtiyari] (invitus et non invitus) yalan söylediği söylenebilir. Benzer şekilde, kendi iradesine rağmen yalan söylediği söylenildiğinde, hakikati murat ettiği ölçüde yalanı murat etmez; bu ifade, benim, kimsenin kendi iradesine rağmen iradenin hayrını terk etmediği yönündeki iddiamla çelişmiyor. Zira yalan söylediğinde, kendi hayatı için hayrı terk etmeyi murat eder [ve] bu iradeye uygun şekilde, hayrı gayri ihtiyari değil ihtiyari [bir şekilde] terk eder (secundum quam voluntatem non invitus eam deserit sed volens). Tartıştığımız irade işte bu, zira yalanın kendisi için yalan söylemeyi murat eden iradeden ziyade, kendi hayatı için yalan söylemeyi murat etmesini sağlayan irade hakkında konuşuyoruz. Öte yandan, kendi iradesine rağmen yalan söyleyeceği, öldürülecek olduğu [durumda] elbette ki kendi iradesine rağmen yalan söylüyor, yani: Kendi iradesine rağmen, zorunluluktan ötürü birinin ya da ötekinin [yalanın ya da ölümün] gerçekleştiği kötü bir vaziyet içinde (in hac anguista) kalıyor. Zira her ne kadar yalan söylemesi ya da öldürülmesi zorunluluktan ötürü olsa da, öldürülmesi zorunlu değil, zira eğer yalan söylerse öldürülmekten kurtulabilir; yalan söylemesi de zorunlu değildir, zira eğer öldürülmesine [izin verirse] yalan söylemekten kurtulabilir. İki durum da zorunlu [olarak] belirlenmiş (determinate) değildir, zira her ikisi de onun kudretindedir (quia utrumlibet est in potestate). Ayrıca, her ne kadar kendi iradesine rağmen ya yalan söyleyecek ya da öldürülecekse de, [bundan] iradesine rağmen yalan söylediği veya iradesine rağmen öldürüldüğü [sonucu] çıkmaz.

Birinin, nihayetinde isteyerek [yaptığı bir şeyi,] iradesine rağmen, gayri ihtiyari ve zorunluluktan ötürü (invitus et nolens et ex necessitate) yaptığının niçin söylendiğine [dair] sık sık kullanılan (frequent habet usus) başka bir gerekçelendirme (ratio) daha var. Zira yalnızca [bir tür] zorlukla¹⁶ yapabildiğimiz ve bu sebeple yapmaktan geri durduğumuz şey [her ne ise onun] için, [o şeyi] yapamadığımızı (facere non posse) ve zorunluluktan ötürü ve irademize rağmen vazgeçtiğimizi (deserere) söyleriz. Nitekim, zorlanmaksızın yapmaktan vazgeçemediğimiz ve bu sebeple yapmaya devam ettiğimiz şey için ise, irademize rağmen, gayri ihtiyari ve zorunluluktan ötürü (invitus et nolentes et ex necessitate) yaptığımızı öne süreriz (asserimus). Böylece, ölmek için yalan söyleyen birinin, iradesine rağmen, gayri ihtiyari ve zorunluluktan ötürü yalan söylediği söylenir, zira ölümün zorluğuna maruz kalmaksızın yalan söylemekten kaçamaz. Öyleyse, nasıl ki hayatı için yalan söyleyen birinin iradesine rağmen yalan söylediğini söylemek yerinde değilse (improprie) -zira ihtiyari [olarak] yalan söyler- iradesine rağmen yalan söylemeyi murat ettiğini söylemek de yerinde değildir -zira yalnızca

¹⁶ *Difficile*. Meşakkatle.

ihtiyari [olarak] yalan söylemeyi murat eder:- Nasıl ki yalan söylediğinde yalan söylemeyi murat ediyorsa, yalan söylemeyi murat ettiğinde de murat etmeyi murat eder (vult ipsum velle). /216/

Çırak: Söylediklerinizi inkâr edemem.

Usta: Öyleyse nasıl oluyor da kendi onayı¹⁷ olmadan yabancı bir kudretin alt edemediği [zapt edemediği] (aliena potestas sine suo assensu subicere¹⁸ non potest) irade özgür olamıyor?

Çırak: Benzer bir akıl yürütmeyle (simili ratione) bir atın iradesi yalnızca ihtiyari [olarak] bedenın iştahına hizmet ettiği (appetitui carnis servit) için özgür olduğunu söyleyemez miyiz?

Usta: Hayır, benzer [şeyler] değil. Attaki irade kendine bağlı değil (subicit) doğal olarak alt edilmiş (subiecta) ve her zaman için zorunlu olarak bedenın iştahına tâbidir (servit); beşerde ise irade hayırlı olduğu (voluntas recta est) sürece ne alt edilir ne yapmaması gereken şeye tâbi olur ne de yapmaması gereken şeye ihtiyari [olarak] rıza¹⁹ göstermediği sürece yabancı bir kudret tarafından hayırlılıktan uzaklaştırılır. Nitekim bu rızayı, atın [durumundaki] gibi doğadan veya zorunluluktan değil (non naturaliter nec ex necessitate) kendinden (ex se) aldığı açıkça görülüyor.

Çırak: Atın iradesi hususunda beni ikna ettiniz, kaldığımız yerden devam edelim.

Usta: Bir şeyin başka bir şeyden, ihtiyari [anlamdan başka bir şekilde] icbar edilmesi veya alt edilmesi bakımından bağımsız (liberam) olduğunu reddedebilir misin?

Çırak: Reddedemem.

Usta: [Öyleyse] hayırlı iradenin nasıl galip geldiğini ve mağlup edildiğini (quamodo superat recta voluntas, et quamodo superatur) de söyle.

Çırak: Sebatsız (perseveranter) hayırlılığını murat etmek [onun] galip gelmesidir (vincere); [murat etmemesi] gereken şeyi murat etmesi ise mağlup edilmesidir (vinci).

Usta: Kışkırtmanın (tentatio), hayrı, yalnızca iradenin kendi rızasıyla hayırlılıktan uzak tutabileceğini (prohibere) veya yapmaması gerekene icbar

17 Burada geçen *assensus* sözcüğü İngilizce çevirilerde "consent" sözcüğü ile karşılanmış. *Assentio* onay (vermek), *consentio* rıza (göstermek) anlamına gelir.

18 Altta duran anlamındaki *sub-stantia* sözcüğüne benzer şekilde, *sub-iacere*, alta atılan, altta yatan anlamına gelir.

19 *Consentio*. Bkz. dipnot 17.

ederek iradenin hayrı değil yapmaması gerekeni murat etmesini [sağlayabileceği] kanaatindeyim.

Çırak: Herhangi bir gerekçeyle [bunun] yanlış olduğunu söyleyemem.

Usta: Öyleyse, eğer iradenin kendi rızası olmaksızın hiç bir kışkırtma iradeyi hayırdan günaha doğru, yani murat etmemesi gerekeni murat etmeye doğru çeviremiyorsa, iradenin, hayrı gözetmek üzere özgür olduğunu, kışkırtma ve günahattan ari olduğunu kim inkâr edebilir? Öyleyse irade mağlup edildiğinde (vincitur) yabancı bir kudret tarafından değil, kendisi tarafından [mağlup edilir] (non aliena vincitur potestate sed sua).

Çırak: Söylenenlerden bu çıkıyor.

Usta: Söylenenlerden, hiç bir kışkırtmanın hayırlı bir iradeyi mağlup edemeyeceği (nulla tentatio potest vincere rectam voluntatem) sonucunun da çıktığını görebiliyor musun? Zira eğer edebilseydi, mağlup etme kudretini haiz olur ve kendi kudretiyle mağlup edilirdi. Fakat bu mümkün değil, zira irade kendi kudreti dışında /217/ mağlup edilemez (non nisi sua potestate vincitur). Bu yüzden kışkırtma hayırlı iradeyi mağlup etmeye muktedir değildir; ve [muktedir] olduğu söylendiğinde de [bu] yerinde bir söz değildir (improprie). Zira [o zaman] iradenin kendini kışkırtmaya tâbi kılmaya muktedir olmasından başka bir şey anlaşılabilir. Benzer fakat tam tersi şekilde, zayıf (imbecilis) birinin güçlü (forti) biri tarafından mağlup edilebilir olduğu söylendiğinde, [bu, zayıf olanın] kudretine binaen değil ötekinin [güçlü olanın] kudretine binaen söylenir; zira [burada,] yalnızca güçlü olanın zayıf olanı mağlup etme kudreti olduğu kastedilir.

6. İrademiz kışkırtmalara karşı zayıf (impotens) gibi görünse de [aslında] nasıl muktedirdir (potens)?

Çırak: İrademize yapılan tüm saldırıları (impugnancia) öylesine mağlup ettiniz ve [onu] icbar edebilecek tüm kışkırtmalara öylesine engel oldunuz ki iddialarınıza karşı çıkmam mümkün değil. Yine de, irademizdeki, neredeyse hepimizin müteceviz kışkırtmalar (violencia tentationis) tarafından mağlup edildiğinde tecrübe ettiği bir zayıflığın (impotentiam) mevcudiyetinden bahsetmekten de kendimi alamıyorum. Bu yüzden, kanıtladığınız kudreti (potentiam quam probas) ve hissettiğimiz zayıflığı (impotentiam quam sentimus), tutarlı bir şekilde açıklamadığınız sürece ruhumun (animus meus) bu konudaki soruları bitmeyecek.

Usta: İradenin mezkur zayıflığı neden müteşekkildir?

Çırak: İradenin sebatla hayra tutunamamasından (non potest perseveranter rectitudini adhaerere) [müteşekkildir.]

Usta: İrade eğer zayıflık yüzünden [hayra] tutunamıyorsa, o zaman hayırdan, yabancı bir kuvvet (aliena vi) tarafından uzaklaştırılır (avertitur).

Çırak: Kuşkusuz.

Usta: Nedir bu kuvvet (vis)?

Çırak: Kışkırtma kuvvetidir (vis tentationis).

Usta: İrade kışkırtmanın öne sürdüğü (suggerit) şeyi murat etmediği sürece bu kuvvet iradeyi hayırdan döndüremez.

Çırak: Doğru. Fakat kışkırtma kendi kuvvetiyle (tentatio sua vi) iradeyi kendi öne sürdüğü şeyi murat etmeye zorlar.

Usta: Kışkırtma iradeyi murat etmesi için nasıl zorlar? İradenin büyük güçlkle de olsa murat etmekten geri durabileceği şekilde mi yoksa iradenin murat etmekten geri duramayacağı şekilde mi?

Çırak: Zorluk çekmeksizin [kışkırtmaların] öne sürdüklerini murat etmekten uzak duramayacağımız ölçüde bazen kışkırtmaların baskısına maruz kaldığımızı itiraf etmek zorunda kalsam da, [kışkırtmaların] öne sürdüklerini (possimus) murat etmekten alıkoymak ölçüde bize baskı yaptıklarını söyleyemem.

Usta: Nasıl söyleneceğini ben de bilmiyorum (nescio). Zira eğer biri ölümden kaçınmak ve bir süreliğine hayatını kurtarmak için yalan söylemeyi murat ediyorsa, /218/ sonsuz ölümden kaçınmak (vitet aeternam mortem) ve sonsuza kadar yaşamak (sine fine vivat) için yalan söylememeyi murat etmenin onun için imkânsız olduğunu kim söyleyebilir? O halde, kışkırtmalara rıza gösterdiğimizde, irademizde [mevcut] olduğunu söylediğin hayrı gözetme zayıflığının (impotentiam servandi rectitudinem), imkânsızlıktan değil zorluktan (non esse ex impossibilitate sed ex difficultate) kaynaklandığından şüphe etmemelisin. Zira bir şeyi, o şey bizim için [yapılması] imkânsız olduğundan değil de zorluk çekmeden [yapamayacağımız] için onu [yapamadığımızı] söylemeye alışkınız. Fakat bu zorluk iradenin özgürlüğünü engellemez (non perimit). Zira iradenin karşı koyuşuna rağmen [ona] saldırabilse de, iradeyi, irade rıza göstermeden mağlup edemez (Impugnare namque potest invitam voluntatem, expugnare nequit invitam). Bu yüzden, hakiki aklın (ratio veritatis) [kendisine] isnat ettiği iradenin kudretinin, beşeri doğamızın hissettiği zayıflık ile nasıl uyum içinde (convenient) olduğunu görebileceğin kanaatindeyim. Zira nasıl ki meşakkat iradenin özgürlüğünü

yok etmiyorsa, irade meşakkatsiz (sine difficultate) kendi hayrını gözetemediği için, [iradede mevcut] olduğunu söylediğimiz zayıflık da iradeden hayrı gözetme kudretini sökemez (non aufret).

7. [İrade] kışkırtma tarafından mağlup edildiğinde (vincitur) dahi kışkırtmadan nasıl daha güçlüdür (fortior)?

Çırak: Ortaya koyduklarınızı nasıl inkâr (negare) edemiyorsam, iradenin, kışkırtma tarafından mağlup edildiğinde ondan daha güçlü (fortiorem) olduğunu da iddia (affirmare) edemem. Zira hayırlılığı gözetme iradesi kışkırtmanın kudretinden (tentationis impetus) daha güçlü olsaydı, irade murat edişinde, kışkırtmanın dayatmasına (insisteret) karşı daha dayanıklı (resisteret) olurdu. Zira daha güçlü veya daha az güçlü (magis vel minus fortem) olarak murat etmemin, daha güçlü veya daha az güçlü olan bir iradeyi haiz olduğum konusunda bundan başka bildiğim bir mesnet yok. Bu yüzden, yapmam gereken şeyi, kışkırtmanın öne sürdüğü yapmamam gereken şeyden daha az (minus fortiter) murat ettiğimde kışkırtmanın nasıl olup da irademden daha güçlü olmadığını anlayamıyorum.

Usta: Gördüğüm kadarıyla irade [sözcüğünün] çift anlamlılığı (aequivocatio) seni yanıltıyor.

Çırak: Nedir bu çift anlamlılık?

Usta: Görme yetisi (visus) sözcüğünün çift anlamlı olması gibi irade [sözcüğü] de öyledir. Zira görme vasıtasına görme yetisi (visum ipsum instrumentum videndi) deriz, yani gözlerden ışın[lar] (radium) geçer, ki bu ışın[lar] sayesinde ışığı ve ışığın aydınlattığı şeyleri algılarız. Görme yetisinden, vasıtayı kullandığımızda vasıtanın etkinliği [faaliyeti] (opus instrumenti) /219/ olarak da bahsederiz, yani görmek (visionem) [dediğimiz şey olarak]. Aynı şekilde, iradenin de murat etme vasıtası (voluntas ipsum instrumentum volendi) olduğu söylenir, ki ruhta bulunur (quod est in anima) ve tıpkı görme yetimizi çeşitli şeyleri görmeye yönlendirdiğimiz gibi [irademizi de] şu veya bu şeyi murat etmeye yönlendiririz; ve iradeden, murat etme vasıtası (instrumentum volendi) olan iradenin kullanımı (usus eius voluntatis) olarak da bahsedilir, tıpkı görme yetisinden, görme vasıtası (instrumentum videndi) olan görme yetisinin kullanımı (visus usus eius visus) olarak bahsedildiği gibi.²⁰ İmdi, görmediğimiz zaman dahi görme vasıtası olan görme yetisini haizizdir, fakat yalnızca gördüğümüz zaman vasıtanın etkinliği [faaliyeti] olan görme yetisi mevcuttur: İrade de, [yani] murat etme vasıtası da, herhangi bir şeyi murat etmediğinde [bile] -mesela uykuda- her daim ruhta

²⁰ Krş. *De Concordia* III, 11.

mevcuttur (semper est in anima); fakat bu vasitanın kullanımı veya etkinliği [faaliyeti] adını verdiğim iradeyi ise yalnızca bir şeyi murat ettiğimizde haizdir (voluntatem vero quam dico usum sive opus eiusdem instrumenti, non habemus nisi quando volumus aliquid).²¹

Dolayısıyla, murat etme vasıtası adını verdiğim irade, neyi murat edersek edelim, her daim bir ve aynı şeydir (una et eadem semper est); fakat vasitanın etkinliği [faaliyeti] olan irade ise murat ettiğimiz şeylerin sayısı ve sıklığı kadar çoktur (tam multiplex est quam multa et quam saepe volumus); benzer şekilde, karanlıkta veya gözümüz kapalı olduğunda dahi haiz olduğumuz görme yetisi (visus) de ne gördüğümüzden bağımsız olarak her daim aynıdır (semper idem est); fakat görme yetisi, yani görme etkinliği [faaliyeti], gördüğümüz şeylerin sayısı ve sıklığı kadar çoktur (tam numerosus est quam numerosa et quam numerose videmus).

Çırak: [Bunu] açıkça görüyorum ve iradenin bu ayrımlarının (discretionem), [yapılmasından] memnunum; bu ayrımı bilmediğimden ötürü nasıl bir aldanma içinde olduğumu şimdi görüyor gibiyim. Her neyse, başladığınız yerden devam edelim.

Usta: Öyleyse, iki irade, yani murat etme vasıtası ve bunun etkinliği [faaliyeti] (instrumentum scilicet volendi et opus eius) olduğunu gördüğüne göre, murat etme gücünün bunların hangisinde mevcut olduğunu düşünüyorsunuz?

Çırak: Murat etme vasıtası olanda.

Usta: Eğer öyleyse, vahşi bir boğayı kaçamayacağı şekilde tutacak kadar güçlü bir adam tanımış olsaydın ve aynı adamın, ellerinden kendini kurtaracak şekilde bir koçu tuttuğunu görseydin, bu adamın koçu tutarken boğayı tuttuğundan daha az güçlü (minus fortem) olduğunu mu düşünürdün?

Çırak: Her iki durumda da aynı güçte olduğunu fakat gücünü eşit kullanmadığını (sed eum sua fortitudine non aequaliter uti fatebor) düşünürüm. Zira bir boğayı tutmak bir koçu tutmaktan daha fazla güç gerektirir. Fakat o [adam] güçlüdür zira gücü haizdir; ama eylemine (actio) güçlü denmesinin sebebi [eylemin bir] güçle yapılmış olmasıdır (quia fortiter fit).

Usta: Öyleyse murat etme vasıtası adını verdiğim iradenin başka herhangi bir güçle mağlup edilemeyecek, ayrılamaz (inseparabilem) bir gücü haiz olduğunu anlıyorsun, ki bu güç [irade tarafından] murat ederken ya çok ya da az kullanır (qua aliquando magis, aliquando minus utitur in volendo). Bu yüzden, irade, /220/ daha az bir güçle murat ettiği şeyle karşılaştığın-

21 "Bir şeyi murat etmemiz dışında vasitanın kullanımı veya etkinliği [faaliyeti] adını verdiğim iradeyi haiz değilizdir."

da, daha fazla bir güçle murat ettiği şeyi terk etmiş olmaz; ve ona [iradeye] daha fazla bir güçle murat ettiği şey sunulduğunda (offertur) ise, daha az bir güçle murat ettiği şeyi bir çırpıda terk eder. Bu durumda, vasitanın eylemi (actionem instrumenti) adını verebileceğimiz irade, -vasıta bir şeyi murat ettiğinde kendi işini kendi yaptığı için- bu durumda bu murat etmenin daha fazla veya daha az güçlü (magis vel minus fortiter) olarak adlandırılabilirceğini, zira ya daha fazla güçle ya da daha az güçle yapıldığını söylüyorum.

Çırak: İzahınız şimdi bana oldukça açık geliyor.

Usta: O halde, bir beşer kıskırtmanın saldırısı altındayken (ingruente tentatione) haiz olduğu irade[nin] hayrını terk ettiğinde, yabancı bir güç tarafından ele geçirilmez (nulla vi aliena abstrahitur), [bu beşer] kendini daha güçlü [bir şekilde] murat ettiği şeye doğru çevirir (ipsa se convertit ad id quod fortius vult).

8. Tanrı dahi iradenin hayrını söküp çıkaramaz (Quod nec deus potest auferre voluntatis rectitudinem).

Çırak: Tanrı iradeden hayrı söküp çıkarabilir mi (auferre)?

Usta: Nasıl [olup da] çıkaramadığını görelim. Elbette ki yoktan yarattığı bütün bir cevheri (Totam quidem substantiam quam de nihilo fecit) hiçliğe indirmeye muktedirdir (potest redigere in nihilum) fakat [iradenin] haiz olduğu hayrı iradeden ayıramaz (a voluntate vero habente rectitudinem non valet illam separare).

Çırak: Daha önce duymadığım bu iddianızın gerekçesini (rationem) büyük bir hevesle bekliyorum.

Usta: İradenin hayrını, sayesinde iradenin adil olduğu, yani, [iradenin] kendisi için gözettiği hayırlılığı tartışıyoruz. Fakat biri hariç hiç bir irade adil değildir, o da Tanrı'nın, beşerin murat etmesini murat ettiği iradedir (Nulla autem est iusta voluntas, nisi quae vult quod deus vult illam velle).

Çırak: Bunu murat etmeyen irade, elbette ki adil değildir (Quae hoc non vult, plane iniusta est).

Usta: O halde, hayrın kendisi için iradenin hayrını gözetmek, gözetken herkes için, Tanrı'nın onun [o kişinin] murat etmesini murat ettiği şeyi murat etmektir (quod deus vult illum velle).

Çırak: Öyle olmalıdır.

Usta: Eğer Tanrı bu hayrı birinin iradesinden ayıracak (separat) olsaydı, bunu ya ihtiyari ya da gayri ihtiyari yapacaktır (aut volens hoc facit aut nolens).

Çırak: Gayri ihtiyari yapamaz (nolens non potest).

Usta: Öyleyse, eğer mezkur hayrı birinin iradesinden sökecek (aufret) olsaydı, yaptığı şeyi murat ederdi (vult quod facit).

Çırak: Hiç şüphesiz murat ederdi.

Usta: [Tanrı] bu hayrı her kimin iradesinden ayırmayı murat ediyorsa, bu [kimsenin] hayrın kendisi için iradenin hayrını gözetmesini murat etmeyecektir. /221/

Çırak: Bu sonuç çıkıyor.

Usta: Fakat iradenin hayrını bu anlamda, yani [hayrın] kendisi için gözetmenin, gözeteni herkes için, Tanrı'nın onun [o kişinin] murat etmesini murat ettiği şeyi murat etmek olduğunu öne sürmüştük.

Çırak: Öne sürülme bile bu böyle olurdu (Si positum non esset, ita tamen esset).

Usta: Öyleyse, eğer Tanrı birinden hayrı ayıracak olsaydı, onun [Tanrı'nın] murat ettiğini [o kişinin] murat etmesini [Tanrı] murat etmezdi (non vult eum velle quod vult eum velle).

Çırak: Başka bir sonuç olamaz ve başka hiç bir şey [bundan] daha imkânsız olamaz (Nihil consequentius et nihil impossibilius).

Usta: O halde Tanrı'nın iradenin hayrını söküp atmasından (auferre) daha imkânsız bir şey olamaz. Yine de, bu hayrın terk edilmesine karşı çıkmadığında (quando non facit ut eadem rectitudo non deseratur) bunu yaptığı söylenir. Öte yandan, Şeytan'ın yahut kışkırtmanın bunu yaptığı veya iradeyi mağlup ettiği ve gözettiği hayırdan uzaklaştırdığı (abstrahere) söylenir, zira [bunun söylenmesinin sebebi,] Şeytan'ın yahut kışkırtmanın iradeye [müdahale etmesine] müsaade edilmediği sürece veya hayra karşı tercih ettiği şeyi söküp atmakla tehdit etmediği sürece, iradenin belli ölçüde murat ettiği hayırdan yüz çevirmeyecek olmasıdır (nullatenus ipsa se ab illa quam aliquatenus vult averteret).

Çırak: Söyledikleriniz bana öyle açık görünüyor ki [söylenenlere] karşı çıkacak bir şey söylenemeyeceğini düşünüyorum.

9. Hayırlı bir iradeden daha özgür hiç bir şey yoktur (Quod nihil sit liberius recta voluntate).

Usta: Dolayısıyla, gördüğün gibi, hiç bir şey, hayrını hiç bir yabancı kuvvetin (vis aliena) söküp atamayacağı hayırlı bir iradeden daha özgür değil-

dir. Elbette eğer dersek ki [irade] hayatı veya selameti (vitam aut salutem) kaybetmemek için yalan söylemeyi murat ettiğinde, ölüm korkusundan veya azap çekmekten dolayı hakikati terk etmeye (deserere) zorlanır (cogitur), bu doğru olmaz. Zira irade, hayatı murat etmeye hakikati murat etmekten daha fazla zorlanmış değildir; aksine, her ikisini de gözetmesi yabancı bir kuvvet tarafından engellendiği için, [irade hangisini] tercih ediyorsa [onu] seçecektir (ipsa eligit quod mavult); elbette ki, özgür olmayan veya gayri ihtiyari [bir şekilde] (non sponte sed invita) birinden birini terk edeceği bir zorunlulukta kaldığı için muhakkak ki gayri ihtiyari değil ihtiyari [olarak] (sponte utique et non invita) seçecektir. Zira hakikati murat etme gücü, selameti murat etme gücünden daha az değildir fakat selameti daha güçlü [bir şekilde] murat eder. Zira eğer hem hakikati gözettiği için hemen elde edeceği sonsuz ihtişam (gloriam aeternam) hem de yalan söylediği için hemen teslim edileceği cehennem azabı (inferni tormenta) gözü önünde olsaydı, o zaman hiç şüphesiz ki hakikati gözetmeye yetecek kadar gücü haiz olduğu görülürdü.

Çırac: Orası aşikâr, zira irade kendisi için sonsuz selameti (salutem aeternam) murat etmek için daha fazla güç gösterecek ve [bu] ödül için hakikate gösterdiği güç [çaba], geçici selamet (salutem temporalem) için göstereceği güçten daha fazla olacak. /222/

10. Günah işleyen [kişi] nasıl günahın kölesidir; Tanrı'nın [bir iradeye] onu terk etmiş hayrını geri vermesi (reddit), ölüye hayatı geri vermesinden daha büyük bir mucizedir.

Usta: O halde akıl sahibi doğa (rationalis natura) her daim özgür seçimi (liberum arbitrium) haizdir zira hayrın kendisi için iradenin hayrını -bazen meşakkatli de olsa- gözetme kudretini haizdir. Fakat özgür irade (libera voluntas) onu [hayrı] gözetmenin meşakkatinden dolayı hayrı terk ederse, kendi çabalarıyla hayrı geri kazanmanın (recuperandi) imkânsızlığından ötürü elbette ki günaha tâbi olur (servit peccato). O zaman da “geçip giden, dönmeyen bir rüzgâr gibi”²² olur, zira “her kim günah işlerse günahın kölesidir”.²³ Elbette nasıl ki hayrı haiz olmadan önce hiç bir irade Tanrı ona vermediği sürece [hayrı] haiz olamıyorsa, bahşedilmiş hayrı terk ettikten sonra da irade, Tanrı ona geri vermediği sürece [hayrı] geri alamaz (non potest eam nisi deo reddente recipere). Dahası, Tanrı'nın hayrı terk etmiş iradeye [hayrı] geri vermesinin, hayatını kaybetmiş ölüye [hayatı] geri vermesinden daha büyük bir mucize olduğu kanaatindeyim. Zira beden (corpus) öldüğü zaman günah

22 Psalmus 78:39: “...νεῦμα πορευόμενον καὶ οὐκ ἐπιστρέφον” “...spiritus vadens et non revertens”.

23 Ioannis 8:34. Bkz. dipnot 7.

işlemez ve neticede hayatı geri alamaz; fakat irade kendi çabalarıyla hayrı terk ettiğinde, [hayrın] yokluğunu her zaman için hak etmiş olur (ut illa semper indigeat). Eğer biri kendi isteğiyle (sponte) kendi canına kıyarsa, hiç bir zaman kaybolmayacak olanı kendinden söküp atmış (aufert) olmaz; halbuki iradenin hayrını terk eden biri, [bunu yaptığında,] her daim gözetilmesi gerekeni söküp atmış olur (hoc abicit quod ex debito semper erat servaturus).

Çırak: Günah işleyen kimseyi günahın kölesi kılan kölelik hakkında ve bir kez terk edildikten sonra onu ilk kez bağışlayan tarafından geri verilmediği sürece hayrın geri kazanılmasının imkânsız [oluşu] hakkında söylediklerinize tümüyle katılıyorum; ki bu, kendisine hayrın verildiği herkes tarafından, her daim [hayrı] gözetebilirsiniz diye, sürekli düşünülmelidir (et ut illam semper teneant, indesinenter considerandum est omnibus quibus datur).

11. Bu kölelik seçim özgürlüğünü söküp atmaz (Quod ista servitus non aufrer libertatem arbitrii).

Çırak: Bu sonuç itibarıyla sevincimi kursağında bırakmış oluyorsunuz zira ben beşerin her daim seçim özgürlüğünü haiz olduğuna kendimi inandırmıştım. Dolayısıyla, bu köleliğin (servitutum), tartıştığımız özgürlükle karşıt görünme ihtimaline karşı bana açıklama yapmanızı istiyorum. Zira her ikisi de, yani, hem bu özgürlük hem de bu kölelik iradede /223/ mevcuttur (Utraque enim, scilicet haec libertas et servitus, in voluntate est) ve her ikisiyle uyumlu olacak şekilde bir beşer ya özgürdür ya da köledir. Öyleyse, [bir beşer] köleyse nasıl oluyor da özgür oluyor? Yahut eğer özgürse nasıl oluyor da köle oluyor?

Usta: Eğer [birbirinden] düzgünce ayırt edersen, [bir beşerin,] tartıştığımız hayrı haiz olmadığı zaman çelişkiye düşmeksizin (sine repugnantia) hem köle hem de özgür olduğunu (servus est et liber) [göreceksin]. Zira [beşer] hayrı haiz olmadığı zaman hayrı elde etme kudretini haiz değildir (Numquam enim est eius potestatis rectitudinem capere cum non habet) fakat eğer [hayrı] haiz ise, hayrı gözetme kudretini [de] hep haizdir (sed semper eius est potestatis servare cum habet). Günaha dönemeyeceği (redire non potest a peccato) için o bir köledir; hayırdan [zorla] uzaklaştırılamayacağı için (abstrahi non potest a rectitudine) de özgürdür. Gelgelelim, yalnızca bir başkası tarafından günaha ve günaha köle olmaktan döndürülebilir fakat hayırdan ise yalnızca kendisi tarafından döndürülebilir ve kendisini bu özgürlükten ne kendisi ne de bir başkası mahrum bırakabilir (et a libertate sua nec per se nec per alium potest privari). Zira eğer [hayrı] haiz ise hayrı gözetmek için ve hatta gözetmek için hiç [hayrı] yoksa dahi doğal olarak her daim özgür olacaktır (Semper enim naturaliter liber est ad servandum rectitudinem si eam habet, etiam quando quam servet non habet).

Çırak: Kölelik ve özgürlük arasında kurduğunuz bağ, bir beşerde aynı anda her ikisinin de mevcut olabileceğine beni ikna etti.

12. Bir beşer hayrı haiz olduğunda, -hayrı haiz olmadığına kendi başına [hayrı] geri kazanamayacağından hareketle- köle olduğu söylenir fakat hayrı haiz olmadığına, -hayrı haiz olduğunda ondan sökülüp alınamayacağından hareketle- özgür olduğu söylenir.

Çırak: Fakat bir beşerin neden hayrı haiz olduğu zaman, -hayrı haiz olmadığına kendi başına [hayrı] geri kazanamayacağından hareketle- köle olduğunun söylendiğini fakat hayrı haiz olmadığına, -hayrı haiz olduğunda başka biri tarafından ondan sökülüp alınamayacağından hareketle- özgür olduğunun söylendiğini bilmek istiyorum. Zira günahattan dönemeyecek oluşu sebebiyle o bir köledir (Per hoc enim quia redire non potest a peccato, servus est) ve hayırdan [zorla] uzaklaştırılmayacak oluşu sebebiyle de özgürdür (per hoc quia abstrahi non potest a rectitudine, liber est) ve nasıl ki [hayrı] haiz olduğunda hiç bir zaman [zorla] ondan uzaklaştırılmıyorsa, [hayrı] haiz olmadığına da [günahattan] geri dönemez (numquam potest redire). O halde, nasıl ki her daim bu özgürlüğü haizse, bu köleliği de her daim haiz olacaktır gibi görünüyor (Quapropter sicut semper habet illam libertatem, ita semper habere videtur illam servitutem).

Usta: Bu kölelik, günahattan kaçınamama zayıflığından başka bir şey değildir (Ista servitus non est nisi impotentia non peccandi). Zira bu köleliğe ister hayra geri dönememe zayıflığı (impotentiam esse redeundi ad rectitudinem), ister hayrı geri kazanamama (impotentiam recuperandi) veya hayrı tekrar haiz olamama (iterum habendi rectitudinem) diyelim, bir beşer yalnızca şu sebepten ötürü köle olur: Hayra geri dönemeyeceği, /224/ [onu] geri kazanamayacağı veya haiz olamayacağı için günahattan kaçınamaz (non potest non peccare). Fakat bu hayrı haiz olduğunda günahattan kaçınamama zayıflığını haiz değildir. Dolayısıyla bu hayrı haiz olduğunda günahın kölesi değildir. Fakat hem hayrı haiz olduğunda hem de olmadığına hayrı gözetme kudretini her daim haizdir (Potestatem autem servandi rectitudinem semper habet) ve bu sebeple de her daim özgürdür (semper est liber). Fakat sen şunu soruyorsun: Neden bir beşer hayrı haiz olduğu zaman, -hayrı haiz olmadığına kendi başına [hayrı] geri kazanamayacağından hareketle- köle olduğu söyleniyor da hayrı haiz olmadığına, -hayrı haiz olduğunda başka biri tarafından ondan sökülüp alınamayacağından hareketle- özgür olduğu söyleniyor? Tıpkı şu soru gibi: Bir beşerin neden güneş görünür olduğunda -güneş kaybolduğunda [güneşi] görünür kılamayacağından hareketle- güneşi görememe zayıflığını (impotentiam videndi solem) haiz olduğu söyle-

niyor da güneş kaybolduğunda -güneş görünür olduğunda güneşi görebilmeye muktedir olmasından hareketle- güneşi görme kudretini haiz olduğu söyleniyor? Zira güneş kaybolduğunda dahi, görünür olduğunda sayesinde güneşi görebileceğimiz görme yetisi (visum) bizde mevcuttur; benzer şekilde, iradenin hayrı bizde mevcut olmasa (deest) bile, sayesinde [hayrı] haiz olduğumuzda [hayrın] kendisi için hayrı gözetebileceğimiz kudret olan kavrama ve murat etme kabiliyeti (aptitudinem intelligendi et volendi) bizde mevcuttur. İmdi, güneşin mevcudiyeti (praesentia) [görünür olup olmaması] dışında güneşi görmek için hiç bir eksiğimiz yoksa, yalnızca o zaman güneşin mevcudiyetinin bizde ortaya çıkardığı kabiliyet [bizde] eksik olur; benzer şekilde, yalnızca hayırdan yoksun olduğumuz zaman onun yoksunluğunun ortaya çıkardığı zayıflığı haiz oluruz. Dolayısıyla, beşer her daim seçim özgürlüğünü haizdir fakat her daim “günahın kölesi” değildir; yalnızca hayırlı bir iradeyi (rectam voluntatem) haiz olmadığında [günahın kölesidir].

Çırak: Daha önce söylenenleri -[mesela] görme kudretini (videndi potestatem) dört kudrete ayırdığınızda- daha dikkatli düşünseydim şimdi kafa karışıklığı yaşamazdım. Bu yüzden, kafamın karışmasının sebebinin benim hatam olduğunu kabul ediyorum.

Usta: Şimdilik affediyorum [ama] bundan sonra söylenenleri aklında tutarsan, ihtiyaç olduğunda onları tekrarlamak zorunda kalmayız.

Çırak: Gösterdiğiniz müsamaha için teşekkür ederim fakat düşünmeye alışık olmadığım bu konuları ilk kez duyduktan sonra devamlı aklımda kalmamasına şaşırıyorum.

Usta: Seçim özgürlüğü tanımımız hakkında başka herhangi bir şüphen varsa söyle. /225/

13. ‘Bu hayrın kendisi için iradenin hayrını gözetme kudreti’, ‘seçim özgürlüğü’nün dört başı mamur bir tanımıdır.

Çırak: Bu tanımla ilgili hâlâ kafamı kurcalayan bir şey var. Zira bir şeyi gözetmek için öyle ya da böyle bir kudretimiz var fakat bu kudret, yabancı bir kuvvetin (aliena vi) [ona] engel teşkil edemeyeceği kadar özgür değil. Bu yüzden, seçim özgürlüğünün, hayrın kendisi için iradenin hayrını gözetme kudreti olduğunu söylediğinizde, bu kudretin herhangi bir kuvvet tarafından mağlup edilemeyeceğini işaret edecek [bir şartın] eklenip eklenemeyeceğine bakalım [istiyorum].

Usta: Eğer bu hayrın kendisi için iradenin hayrını gözetme kudreti şu veya bu şekilde, [şimdiye dek] incelediğimiz özgürlükten ayrı mevcut bulu-

nabiliyorsa (aliquando inveniri posset absque illa quam perspeximus libertate), o zaman söylediğin şeyi eklemek faydalı olabilir. Fakat öne sürülen tanım cins ve fark (genere et differentiis) bakımından öyle eksiksiz (perfecta) ki, incelediğimiz özgürlükten ne fazlasını ne de azını içeriyor; anlaşılması için hiç bir şeyin eklenmesine veya çıkarılmasına gerek yok. Zira “kudret” özgürlüğün cinsidir (Est enim ‘potestas’ libertatis genus). Nitekim “gözetmek” (servandi) eklentisi, bu kudreti gözetme kudreti olmayan [diğer] her kudretten -mesela gülme veya yürüme kudreti [kabiliyeti] gibi- ayırıyor (separat). Fakat “hayırlılık”ı (rectitudinem) ekleyerek bu kudreti, parayı (aurum) veya hayırlı olmayan her ne ise [onu] gözetme kudretinden ayırıyoruz. Eklenen “iradenin” (voluntatis) ifadesi ise, bu kudreti hayrı başka şeyler için gözetme kudretinden ayırıyor; tıpkı bir sopa veya bir görüş gibi.²⁴ Ayrıca “hayrın kendisi için” ifadesiyle, bu kudret, iradenin hayrını başka bir şey sebebiyle gözetme kudretinden ayrılıyor; mesela hayır, para için veya doğal [temayüller] (pecuniam aut naturaliter) için gözetildiğinde. Mesela bir köpek, yavrularını veya ona bakan sahibini sevdiği zaman doğal [temayül] (naturaliter) sebebiyle iradenin hayrını gözetir. O halde, bu tanımda akıl sahibi iradenin seçim özgürlüğünü (libertatem arbitrii rationalis voluntatis) kuşatmak ve diğerlerini dışarda bırakmak için gerekli hiç bir şey olmadığına göre ve özgürlük de yeterince içerildiğine ve diğerleri yeterince dışarıda bırakıldığına göre, hiç şüphesiz tanımımız ne çok geniş ne de çok dar (nec abundans utique nec indigens). Sana da öyle görünmüyor mu?

Çırac: Bana tümüyle eksiksiz görünüyor.

Usta: Öyleyse söyle bakalım, sayesinde, onu haiz olanı iyi ve kötü eylemlerinden (sive faciat bonum sive faciat malum) [dolayı] sorumlu (imputatur) tutabildiğimiz özgürlük hakkında başka [bilmek] istediğin bir şey var mı? Zira konuşmamız (sermo)²⁵ yalnızca bu özgürlükle alâkalı. /226/

14. Bu özgürlüğün tefrik edilmesi (divisio).

Çırac: Geriye bu özgürlüğü tefrik etmek kaldı. Zira her ne kadar tanımımızla uyumlu olarak özgürlük her akıl sahibi doğada müşterekse de (communis sit omni rationali naturae) nihayetinde Tanrı'nın özgürlüğü akıl sahibi yaratılmışların (rationalis creaturae) haiz olduğu özgürlükten oldukça farklıdır ve akıl sahibi yaratılmışlar içinde de farklı farklı özgürlükler var.

²⁴ Burada örnek olarak çubuk-sopa (Lat. *Virga* / İng. *Rod-Straight*) ve görüş-fikir (Lat. *Opinio* / İng. *Opinion*) seçilmesinin sebebi, *rectitudo* sözcüğünün *rectus* kökünden gelmesidir. *Rectus*, düz, dik, doğru gibi anlamlara gelir. Dolayısıyla “hayırlılık” şeklinde karşılamayı tercih ettiğimiz *rectitudo* sözcüğü “doğruluk” şeklinde de karşılanabilir.

²⁵ *Sermo* sözcüğü vaaz anlamına da gelir.

Usta: [Özgürlüğe uygun düşen ayrımlar şöyledir:]

I. Kendi başına seçim özgürlüğü vardır (*Libertas arbitrii alia est a se*); ne yaratılmıştır ne de verilmiştir [bahşedilmiştir] (*quae nec facta est nec ab alio accepta*) ki bu, yalnızca Tanrı'ya has [olan özgürlüktür].

II. Hem yaratılmış hem de Tanrı'dan alınmış [bahşolunmuş] seçim özgürlüğü vardır (*alia a deo facta et accepta*), ki beşere ve meleklerle hastır. Fakat yaratılmış ve alınmış [bahşolunmuş] bu seçim özgürlüğü ya (A) gözetilecek hayrı haizdir ya da (B) değildir.

II-A. Hayrı haiz olan seçim özgürlüğü, [hayrı] ya (1) ayrılabilen şekilde (*separabiliter*) ya da (2) ayrılamayan (*inseparabiliter*) şekilde haizdir.

II-A-1. Ayrılabilen (*separabiliter*) hayrı gözetilen seçim özgürlüğü, iyi olanların istikrara kavuşmasından ve kötü olanların düşmesinden önce bütün meleklerle (*fuit angelorum omnium, antequam boni confirmarentur et mali caderent*) ve bu hayrı haiz her beşerin ölümünden önceki [durumuna] hastır (*et est omnium hominum ante mortem, qui habent eandem rectitudinem*).

II-A-2. Oysa ayrılamaz (*inseparabiliter*) hayrı gözetilen seçim özgürlüğü imtiyazlı meleklerle ve beşere (*electorum angelorum et hominum*) hastır. Fakat imtiyazlı meleklerle, lanetlenmiş meleklerin düşüşünden sonra (*angelorum post ruinam reproborem*) ve [imtiyazlı] beşere de ölümünden sonra (*et hominum post mortem suam*).

II-B. Fakat hayrı haiz olmayan seçim özgürlüğü hayırdan ya (1) [hayrı] geri kazanabilecek şekilde (*recuperabiliter*) ya da (2) geri kazanamayacak şekilde (*irrecuperabiliter*) yoksundur.

II-B-1. Hayrı haiz olmayan fakat geri kazanabilen (*recuperabiliter*) seçim özgürlüğü, yalnızca hayatları süresince [hayırdan] yoksun olan beşere hastır; pek çoğu hiç bir zaman geri kazanamayacak olsa da (*quamvis illam multi non recuperent*).

II-B-2. Oysa hayrı haiz olmayan ve geri kazanamayan (*irrecuperabiliter*) seçim özgürlüğü, lanetlenmiş meleklerle ve beşere (*reproborem angelorum et hominum*) hastır; lanetlenmiş meleklerle düşüşlerinden sonra (*post ruinam*), lanetlenmiş beşere de hayatlarından sonra (*post hanc vitam*).

Çırak: Tanrı'nın yardımıyla yaptığınız seçim özgürlüğü tanımı ve ayrımı beni öyle tatmin etti ki bunlar hakkında sormak zorunda [hissettiğim] hiç bir soru kalmadı.

Öz

Seçim Özgürlüğü Üzerine

Anselmus tarafından muhtemelen 1080 ile 1085 yılları arasında Bec Manastırı'nda yazılmış olan bu diyalog, özgürlüğün, seçimin, iradenin ve hayırlılığın mahiyeti çerçevesinde, ruhun bir kudreti ve kabiliyeti olması bakımından özgür iradeyi ve seçim özgürlüğünü detaylı olarak inceliyor. Ayrıca, Hıristiyanlığın en temel düsturlarından biri olan "ilk günah" ve ilk günahın özgürlük ve seçim ile nasıl bir ilişki içerisinde olduğu tartışılıyor. Nihayetinde, özgürlüğün, seçimin ve iradenin mahiyeti beşere, meleklerle ve Tanrı'ya göre olmak üzere ayırt ediliyor.

Anahtar Kelimeler: Seçim Özgürlüğü, Özgür Irade, Hayırlılık, Anselmus Cantuariensis, Din Felsefesi, 11. yy Hıristiyan Teolojisi, Felsefe Tarihi

Abstract

On Freedom of Choice

Written by Anselm at Bec Abbey probably between 1080-1085, this dialogue, within the frame of the notions of freedom, choice, will and uprightness, explores in detail the free will and freedom of choice as a power and as an ability of the soul. Further, as it is one of the "dictum"s of Christianity, "the original sin" and its relation with freedom and choice is brought into discussion. Finally, the nature of freedom, choice and will are distinguished as pertain to humanity, angels and God.

Keywords: Freedom of Choice, Free Will, Rectitude, Anselmus Cantuariensis, Philosophy of Religion, 11th Century Christian Theology, History of Philosophy